

Руслан Савчук,

аспірант відділу теорії і практики педагогічної освіти,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України,
вул. Максима Берлінського, 9 м. Київ, Україна,
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-8363-1222>

РОЗВИТОК ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ У НІМЕЧЧИНІ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Вивчення та впровадження зарубіжного досвіду розвитку дуальної освіти з доведеним соціально-економічним ефектом є критично важливим для України, оскільки це може прискорити вирішення сучасних проблем на ринку праці та в освітній системі. Дослідження пропонує результати теоретичного аналізу розвитку дуальної освіти в Німеччині. У публікації представлено: опис історичних засад і особливостей функціонування професійної та вищої дуальної освіти Німеччини, спільні національні характеристики побудови освітнього процесу в умовах дуальної форми навчання, вплив німецького досвіду дуальної освіти на освітні системи інших країн світу. Результати отримано завдяки поєднанню низки методів теоретичного рівня наукового дослідження (історичний, порівняння, узагальнення) та емпіричного (спостереження). Показано, що німецька модель забезпечує прямий зв'язок між теорією і практикою (це дозволяє швидко адаптувати освітні програми до потреб роботодавців), детермінує зниження рівня безробіття серед молоді (випускники отримують не лише дипломи, а й реальний досвід роботи та високий шанс на працевлаштування), сприяє підвищенню економічної конкурентоспроможності країни (забезпечує сталий потік кваліфікованих кадрів на німецький ринок праці). До ключових переваг організації дуальної освіти в Німеччині віднесено: високий рівень відповідності результатів навчання потребам ринку праці (навчальні програми розробляються спільно з компаніями, і тому випускники мають актуальні знання і навички); ранню професійну орієнтацію (учні залучені до реальних робочих процесів, і це дозволяє їм краще зрозуміти обрану професію); високий рівень працевлаштування випускників одразу після завершення навчання. З'ясовано, що німецький досвід активно вивчається у світі та адаптується в Україні. Визначено завдання розвитку вітчизняної дуальної освіти (удосконалення законодавчого забезпечення розвитку в Україні повноцінної дуальної освіти; посилення підтримки урядом проєктів розвитку дуальної освіти й мотивації підприємств до участі у підготовці кадрів за дуальною формою здобуття освіти; створення платформи для підтримання неперервного діалогу усіх стейкхолдерів розвитку дуальної освіти).

Ключові слова: дуальна освіта, система освіти Німеччини, професійна освіта, вища освіта, практичні навички, ринок праці.

Вступ і сучасний стан досліджуваної проблеми.

Вивчення німецького досвіду дуальної освіти є актуальним для України як на рівні наукової теорії, так і для освітньої практики. Дослідження українськими вченими німецьких моделей розвитку дуальної освіти теоретично збагачує порівняльну педагогіку, дозволяючи: виявити універсальні і специфічні закономірності організації підготовки фахівців за дуальною формою навчання в закладах освіти різних рівнів; розробити теоретичні й методологічні засади впровадження дуальної освіти в умовах української освітньої системи, враховуючи її особливості та виклики; сформулювати нові підходи до підготовки майбутніх фахівців для ринку праці України; прискорити інтеграцію української освіти в європейський освітній простір. Аналіз німецького досвіду є також корисним для вітчизняної освітньої практики. Його впровадження сприятиме: покращенню змісту вітчизняної освіти (зміцнення зв'язків освіти з бізнесом, модернізація вітчизняних освітніх програм, інтеграція міждисциплінарних знань і розвиток критичного мислення у здобувачів освіти; посилення уваги до особистісно орієнтованого та інклюзивного навчання, яке враховує

унікальні потреби кожного студента; підвищення кваліфікації педагогів); подоланню існуючого в Україні кваліфікаційного розриву (упровадження ефективних німецьких механізмів гармонізації якості підготовки випускників з потребами роботодавців); зниженню рівня молодіжного безробіття (удосконалення професійної орієнтації, формування практичних навичок, підвищення конкурентоспроможності).

У Національному репозитарії академічних текстів (НРАТ) за пошуком ключових слів (дуальна освіта) у назвах наукових праць виявлено: 6 дисертаційних досліджень (3 – у сфері професійної освіти, 2 – вищої, 1 – цифровізації дуальної освіти), що свідчить про різноаспектність наукових підходів до вивчення цього явища. Наявність 6 звітів у сфері наукової і науково-технічної інформації, присвячених питанням розвитку вищої дуальної освіти в Україні, підтверджує державну та інституційну зацікавленість у впровадженні цієї моделі. Серед 11 матеріалів із локальних репозитаріїв та видань 2 стосуються безпосередньо розвитку дуальної освіти в Німеччині, що вказує на орієнтацію українських дослідників на європейські практики та прагнення до гармонізації освітніх моделей.

Аналіз публікаційної активності свідчить, що Інститут професійної освіти НАПН України є провідним науковим осередком у сфері дослідження та розвитку професійної дуальної освіти в Україні. Зокрема: підготовлено 56 публікацій, що становить найбільший обсяг наукових напрацювань серед вітчизняних установ з цієї тематики. Із них 5 публікацій присвячено вивченню досвіду країн ЄС, зокрема Німеччини, що свідчить про орієнтацію на європейські освітні моделі та прагнення до адаптації кращих практик. Тематика публікацій охоплює як теоретико-методологічні, так і прикладні аспекти впровадження дуальної освіти, що підтверджує системний підхід до дослідження проблеми (Кулалаєва, ред., 2023, с. 82–87). Отже, ці наукові напрацювання становлять концептуальну й методичну основу для подальшого розвитку дуальної моделі професійної освіти в Україні з урахуванням європейського досвіду та національного контексту. Для нашого дослідження результати аналізу сучасного стану розробленості зазначеної проблеми є підтвердженням науково-методичної доцільності подальшого вивчення тенденцій розвитку дуальної освіти.

Отже, помітним є зростання інтересу української наукової спільноти до дуальної освіти як перспективної форми підготовки нового покоління фахівців. З огляду на це, вивчення успішного німецького досвіду розвитку дуальної освіти є не лише академічним інтересом, а й стратегічною необхідністю для України у розбудові ефективної та конкурентоспроможної системи освіти, яка відповідатиме викликам сучасного ринку праці.

Мета і завдання. Дослідження має на меті здійснити теоретичний аналіз розвитку дуальної освіти в Німеччині, а також проаналізувати історичні засади формування німецької дуальної освіти, з'ясувати особливості розвитку професійної та вищої дуальної освіти, виявити спільні національні характеристики побудови освітнього процесу в умовах дуальної форми навчання, визначити вплив німецького досвіду дуальної освіти на освітні системи інших країн світу.

Методи. Для досягнення поставленої мети застосовано низку методів теоретичного та емпіричного рівнів наукового дослідження.

На теоретичному рівні використовувалися аналітичні і синтетичні методи, які дали змогу розглянути дуальну освіту Німеччини як абстрактний історико-педагогічний феномен. Історичний метод використано для дослідження трансформації дуальної освіти Німеччини у її зв'язку з етапами розвитку німецького суспільства. Метод порівняння застосовано для виявлення особливостей функціонування професійної та вищої дуальної освіти в Німеччині. Метод узагальнення дав змогу з'ясувати спільні риси підготовки майбутніх фахівців Німеччини за дуальною формою навчання.

На емпіричному рівні було здійснено спостереження за німецькою системою дуального навчання через призму особливостей її представлення в наукових працях зарубіжних і вітчизняних дослідників. Зокрема, для виявлення історичних передумов формування німець-

кої дуальної освіти, з'ясування причин інтересу до неї українських дослідників було проведено аналіз німецьких та українських джерел з історії й теорії освіти.

З-поміж праць, у яких висвітлювалася історія дуальної освіти в Німеччині, виокремлено публікації німецьких дослідників (Х. Абель, Р. Арнольд, Х. Беннер, В. Рейн, Х. Реутер-Кумпманн), які часом зародження дуальної освіти на німецьких землях вважають період раннього Середньовіччя, коли в середовищі ремісників, купців і землеробів сформувалися перші традиції учнівства. У XV–XVI ст. ця освітня практика знайшла своє відображення в документах ремісничих союзів і цехових статутах багатьох герцогств. Аж до середини XIX ст. німецькому учнівству була властива орієнтація не стільки на професійну підготовку молоді, скільки на виховання соціально значущих рис і якостей та формування соціальної відповідальності. Стрімкий розвиток науки й технологій сприяв зміні концепції підготовки нових кадрів, яка визнавала важливість теоретичного складника їхньої професійної підготовки. У XX ст. відбулося законодавче оформлення основних положень дуальної системи, обґрунтовано поняття «дуальна система професійної освіти», розділено функції між закладами освіти і виробничими суб'єктами тощо (Гончар, 2021, с. 33–37).

Відібрано праці німецьких учених, в яких обґрунтовуються особливості і перспективи сучасного етапу розвитку дуальної освіти в Німеччині (Kellermann, 1997; Meuthen, 1988; Kerst, Heine & Wolter, 2005; Koudahl, 2010; Lerman, 2012; Tremp, 2012; Guellali, 2017; Rein, 2017; Braun і Deissinger, 2018). З'ясовано, що В. Браун та Т. Дайсінгер брали активну участь у популяризації в Україні досвіду німецької дуальної освіти через співучасть з українськими дослідниками у проєкті програми ЄС Еразмус+ у сфері вищої освіти «Удосконалення практико-орієнтованої підготовки викладачів професійної освіти і навчання» (2016–2018) (<https://ivet.edu.ua/udoskonallennya-praktyko-oriyentovanoji/>).

На основі аналізу українських науково-педагогічних джерел сформовано корпус українських дослідників, які вивчали німецький досвід розвитку дуальної освіти та впровадження її елементів в систему освіти України. Вони акцентують увагу на соціально-економічній ефективності дуальної освіти Німеччини, досвід якої має бути використано в освітній практиці України (Дернова, 2014; Гаврилюк, 2016, с. 140; Гончар, 2021; Кулалаєва і Гайдук, 2022).

Виокремлено роботи українських учених, які вивчали історичні аспекти формування й розвитку дуальної освіти в Німеччині (Абашкіна, 1998; Бойчевська, 2009; Козак, 2017; Хижняк і Глазкова, 2019; Давліканова, 2020). Давні традиції та успішність німецького досвіду дуальної системи навчання вони пов'язують із високим рівнем її регламентації на законодавчому рівні. Наприклад, «Закон про професійну освіту» (BBiG) окреслює вимоги до професійної підготовки фахівців, зокрема: тривалість навчання (не менше двох років), обов'язкове засвоєння певного змісту й обсягу та відповідний рівень якості, розподіл функцій між державою

і федеральними землями (держава регулює професійний складник, а федеральні землі – шкільний). Законом визначено також форми співпраці суб'єктів дуальної освіти, унормовано процеси організації і нагляду за професійним навчанням, закріплено зобов'язання компаній (навчальних підприємств) та важливість наукової експертизи. Функціонування дуальної освіти регулюється також законом про сприяння професійному навчанню (BerBiFG), молодіжним законом про охорону праці (JArbSchG) та положенням про професії (HWO) (Гончар, 2021, с. 32). Це дало змогу сформуванню корпоративну німецьку модель професійного навчання, що будується на основі тріади «держава – роботодавці – робітники» (Кулалаєва та ін., 2022, с. 74), яка посилює гарантії професійної адаптивності випускників, сприяє їхньому кар'єрному розвитку та соціальному забезпеченню в майбутньому (Кулалаєва та ін., 2022, с. 74).

Результати. Сутність німецького досвіду дуальної освіти полягає у системному поєднанні теоретичного навчання з практичною роботою. Розвиток цієї форми навчання здійснювався на основі принципів, викладених у Болонській декларації (1999), а саме: орієнтації освіти на ринок праці, сприяння працевлаштуванню випускників, розвитку мобільності суб'єктів освітнього процесу, посилення співпраці з підприємствами). Узагальнення німецького досвіду розвитку дуальної освіти дає змогу виявити головні національні особливості побудови освітнього процесу в умовах дуальної форми навчання, а саме: *системне партнерство* (співпраця між державою, що опікується професійно-технічними школами, приватним сектором (компаніями, що беруть участь у підготовці фахівців за дуальною формою навчання) та Торгово-промисловими палатами (підтверджують отримані кваліфікації); учні проводять 1–2 дні на тиждень у школі, де вивчають теорію, та 3–4 дні на підприємстві, де здобувають практичні навички); *орієнтація на національний ринок праці* (навчальні програми розробляються спільно з підприємствами, що гарантує відповідність знань і навичок реальним потребам національної економіки і дає змогу випускати фахівців, готових до роботи відразу після закінчення навчання); *офіційна державна підтримка* (чітка законодавча регламентація дуальної освіти); *офіційне визнання* (надання Торгово-промисловими палатами повноважень

щодо: розроблення єдиних стандартів для навчання по всій країні; забезпечення контролю за якістю програм професійної підготовки; проведення незалежного оцінювання результатів дуальної освіти шляхом складання випускниками єдиного державного іспиту для підтвердження здобутої кваліфікації, що забезпечує високу мобільність на ринку праці).

Загальний принцип поєднання теорії і практики в умовах дуальної освіти залишається в Німеччині однаковим для різних освітніх рівнів. Водночас організація дуальної освіти на рівні професійної школи (Berufsschule) та вищої школи / університету має досить суттєві відмінності (табл. 1).

Так, цільовою аудиторією дуальної освіти на *рівні професійної школи* (Berufsschule) є переважно молодь, яка завершила загальну середню освіту і прагне здобути робітничу професію або кваліфікацію середньої ланки (наприклад, електрик, механік, кухар, банківський службовець). Учень укладає договір на навчання з компанією, яка стає його основним роботодавцем-партнером. Більшу частину часу (3–4 дні на тиждень) учень проводить на підприємстві, здобуваючи практичні навички, і лише 1–2 дні на тиждень він відвідує професійну школу для вивчення теоретичних знань і загальноосвітніх дисциплін. Залежно від обраної професії навчання може тривати від 2 до 3,5 років. У процесі здобуття освіти за дуальною формою учні отримують заробітну плату від компанії протягом усього періоду навчання. Зміст навчання є професійно орієнтованим. Основний його фокус зосереджено на формуванні конкретних практичних навичок і набутті знань, необхідних для виконання певної роботи. Для цього рівня освіти характерний тісний зв'язок із виробництвом. Навчальні програми розробляються у взаємодії з Торгово-промисловими палатами та підприємствами, щоб забезпечити максимальну відповідність потребам ринку праці. Після успішного складання іспиту, який приймають Торгово-промислові або ремісничі палати, випускники здобувають сертифікат про професійну кваліфікацію (Gesellenbrief або Facharbeiterbrief), що є дуже цінним на німецькому ринку праці.

Цільовою аудиторією дуальної освіти на *рівні університету* (Fachhochschule) є випускники шкіл з вищою освітою (Abitur або Fachabitur), які прагнуть

Таблиця 1

Відмінності дуальної професійної і вищої освіти Німеччини

Характеристика	Дуальна професійна освіта (Berufsschule)	Дуальна вища освіта (Hochschule)
Основна мета	Отримати конкретну робітничу / технічну кваліфікацію	Отримати академічний ступінь (бакалавр / магістр) із практичним досвідом
Співвідношення	Більше практики (3–4 дні)	Більш збалансоване або зі змінним чергуванням теорії і практики
Рівень освіти	Середня спеціальна (після загальної середньої)	Вища освіта (після Abitur / Fachabitur)
Викладачі / Наставники	Професійні вчителі та майстри на виробництві	Професори університетів та керівники проєктів на підприємствах
Оплата	Стажувальна зарплата	Вища зарплата, що може покривати витрати на навчання
Спрямованість	Вузькопрофесійна, робітнича	Академічна, інженерна, управлінська

Складено автором (за: Kerst at all, Heine and Wolter, 2005; Koudahl, 2010; Tremp, 2012; Guellali, 2017; Rein, 2017; Deissinger and Braun, 2018; Бугайчук та ін., 2022)

отримати академічний ступінь (бакалавр або магістр) у поєднанні з глибоким практичним досвідом і найчастіше з орієнтацією на управлінські або інженерні посади. Студенти можуть навчатися в одному із закладів вищої освіти і паралельно проходити тривалу практику в обраній компанії. Безпосередньо на дуальних освітніх програмах спеціалізуються Професійні академії (Berufsakademien), але їх частка у загальному обсязі пропозицій щодо навчання за дуальною формою становить лише 9 %. Дуальні вищі школи (Duales Hochschulen) надають 14,5 % пропозицій, класичні університети (Universitäten) – 3 %. А найбільшими оферентами дуальних програм є Університети прикладних наук (Fachhochschulen), частка участі яких у дуальній освіті Німеччини сягає 71 % (Бугайчук та ін., 2022, с. 29).

Існує кілька моделей дуальної вищої освіти: «Integriertes Studium» (практика інтегрована в навчальний план і чергується з періодами теоретичного навчання (наприклад, три місяці в університеті і три – на підприємстві); «Ausbildungsintegriertes Studium» (студент одночасно здобуває професійну кваліфікацію (як у дуальній професійній освіті) та академічний ступінь бакалавра); «Praxisintegriertes Studium» (більший акцент зроблено на практику, але без отримання окремого сертифіката про присвоєння професійної кваліфікації). Навчання зазвичай триває 3–4 роки для бакалаврату і ще 1–2 роки – для магістратури. Студенти також отримують заробітну плату від компанії, яка покриває частину їхніх витрат на життя й навчання за дуальною формою. Зміст навчання поділяється на академічний і практичний, поєднує глибокі теоретичні знання з конкретними практичними проектами та завданнями в компанії. Мета підготовки фахівців на цьому освітньому рівні – виховати фахівців, які не лише розуміють теорію, уміють застосовувати її на практиці, але й мають розвинені «м'які навички» (soft skills). Головний акцент – на дослідницьких проектах, пов'язаних із потребами компанії-партнера. Після завершення навчання студенти здобувають міжнародно визнаний академічний ступінь бакалавра або магістра. У деяких моделях дуальної освіти студенти також можуть отримати сертифікат про присвоєння певної професійної кваліфікації. З 2018 р. в Німеччині створено Федеральне об'єднання з питань дуальної вищої освіти, покликане активізувати наукові дослідження проблем, пов'язаних із розвитком дуальної освіти, та сприяти підвищенню її популярності (Бугайчук та ін., 2022, с. 28).

Отже, професійна і вища дуальна освіта Німеччини орієнтовані на різні цільові групи і мають різний рівень інтенсивності академічної підготовки. Водночас обидві вони є ефективними й забезпечують доведений соціально-економічний ефект, що полягає у підвищенні конкурентності молодих фахівців і помітному зниженні рівня молодіжного безробіття. Це забезпечує постійний притік умотивованих кваліфікованих кадрів на національний ринок праці і сприяє економічному зростанню Німеччини.

Обговорення. Німецька модель підготовки кваліфікованих кадрів за дуальною формою навчання вважається однією з найуспішніших у світі, що зумовило значний інтерес до неї українських дослідників і освітніх менеджерів. Популяризація в Україні німецького досвіду підготовки фахівців за дуальною формою навчання розпочалася з 2013 р. у межах реалізації проекту Представництва Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні. У 2017 р. дуальну форму здобуття освіти було включено до оновленого Закону України «Про освіту». У 2018 р. ухвалено Концепцію підготовки фахівців за цією формою. У 2019 р. МОН України розпочато національний експеримент з адаптації німецького досвіду до національного контексту. У 2022 р. видано практичний посібник «Онтологія дуальної освіти: досвід Німеччини та України» (Бугайчук та ін., 2022). В Україні німецький досвід функціонування дуальної освіти знайшов відображення у міжнародних наукових проєктах, що проводилися спільно з німецькими вченими, і був активно популяризований українськими науковими та освітніми установами (<https://ivet.edu.ua/udoskonallennya-praktyko-oriyentovanyoi/>).

Професійна дуальна освіта Німеччини ґрунтовно досліджена і відома у багатьох країнах світу. Водночас відносно новою та певною мірою дискусійною є проблема розвитку вищої дуальної освіти у Німеччині (Бугайчук та ін., 2022, с. 13). Існує кілька її моделей, триває дискусія щодо визначення і законодавчого врегулювання. При цьому в Україні вища дуальна освіта виявилася досить стійкою до зумовлених війною деструктивних обставин і демонструє розвиток, особливо у сфері ІТ.

Спільність українського та німецького бачення важливості ранньої професійної орієнтації молоді та її спрямування на соціально важливі справи підтверджують мистецькі й культурні проєкти, проведені у рамках Гамбурзької програми «Інтеграція та розвиток загальнонародських цінностей дітей-біженців з України в Німеччині засобами культури». Раннє залучення дітей до такого роду проєктної діяльності дало змогу не лише представити Німеччині особливості українських ремесел та культури в цілому, але й інтегрувати молодь у німецьке суспільство (Житнік, 2023, с. 16).

Окрім України, німецький досвід дуальної освіти вивчали та намагалися адаптувати до своїх освітніх систем багато інших країн світу. Так, Швейцарія та Австрія мають власні, дуже схожі на німецьку, системи дуальної освіти, що розвивалися паралельно та історично пов'язані з німецькою традицією. Їхні моделі часто наводяться як приклад успішної реалізації. Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ) надає підтримку урядам Молдови і Казахстану для розвитку дуальної професійної освіти. З 2015 р. розпочато співпрацю Німеччини і Словаччини з упровадження дуальної професійно-технічної та вищої освіти. У 2017 році парламент Сербії ухвалив закон про дуальну професійно-технічну освіту, що стало результатом реалізації проєкту «Реформа професійної освіти та навчання» і взаємодії з Офісом міжнародної

співпраці Німеччини. З 2019 р., завдяки сприянню Німецько-Китайської торгово-промислової палати (м. Шанхай), розпочато впровадження дуальної освіти для бакалаврських програм на основі системної співпраці між освітніми закладами Німеччини і Китаю (Бугайчук та ін., 2022, с. 33–35). У США також були спроби адаптувати дуальну систему на рівні коледжів і технічних шкіл з акцентом на підготовку кваліфікованих робітників. Тому програми «Apprenticeship USA» мають багато спільних рис із німецькою системою. Водночас Р. І. Лерман (Lerman, 2012, с. 2–3, 13), відомий американський економіст та експерт у галузі ринку праці і професійної освіти, виступав із критикою уряду США за неналежну увагу до успішних результатів розвитку дуальної освіти в Німеччині. Є також інформація про використання німецького досвіду розвитку дуальної освіти в діяльності урядів Таїланду, Коста-Ріки, Мексики, Намібії, ПАР, Австралії, Нової Зеландії (Бугайчук та ін., с. 36–39).

Висновки. Сутність німецького досвіду дуальної освіти полягає у системному поєднанні теоретичного навчання з практичною роботою. Розвиток цієї форми навчання здійснювався на основі принципів, викладених у Болонській декларації (1999), а саме: орієнтації освіти на ринок праці, сприяння працевлаштуванню випускників, розвитку мобільності суб'єктів освітнього процесу, посилення співпраці з підприємствами). До ключових переваг організації дуальної освіти в Німеччині варто віднести: високий рівень відповідності результатів навчання потребам ринку праці (навчальні програми розробляються спільно з компаніями, і тому випускники мають актуальні знання і навички); рання професійна орієнтація (учні залучені до реальних робочих процесів, і це дозволяє їм краще зрозуміти обрану професію); високий рівень працевлаштування випускників одразу після завершення навчання. Німецький досвід дуальної освіти активно вивчається у світі й адаптується в Україні. З огляду на це, постає низка важливих завдань, серед яких: удосконалення законодавчого забезпечення розвитку в Україні повноцінної дуальної освіти; посилення підтримки урядом проєктів розвитку дуальної освіти й мотивації підприємств до участі у підготовці кадрів за дуальною формою здобуття освіти; створення платформи для підтримання неперервного діалогу усіх стейкхолдерів розвитку дуальної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абашкіна Н. В. Принципи розвитку професійної освіти в Німеччині : монографія. Київ : Вища школа, 1998. 207 с.
2. Бойчевська І. Роль системи дуальної освіти у професійній підготовці молоді у Німеччині. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2009. № 2. С. 68–74.
3. Бугайчук В., Давліканова О., Лирик І. Онтологія дуальної освіти: досвід Німеччини та України : практичний посібник. Київ : ТОВ «Вістка», 2022. 240 с.
4. Гаврилюк А. В. Тенденції розвитку класичних університетів Німеччини : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2016. 228 с.

5. Гончар Л. Розвиток дуальної освіти Німеччини в історичному контексті. *Professional Pedagogics*. 2021. № 1(22). С. 32–40. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.22.32-40>
6. Давліканова О. Б. Розвиток менеджменту дуальної вищої освіти в Україні : дис. ... доктора філософії : 073. Суми, 2021. 322 с.
7. Дернова М. Г. Дуальна модель вищої професійної освіти дорослих: Європейський досвід. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2014. № 2(9). С. 137–145.
8. Житник Т. Онлайн-технології інтеграції дітей-біженців з України в Німеччині засобами культури та мистецтва. *Наука і освіта*. 2023. № 2. С. 15–21. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2023-2-3>
9. Козак Т. Б. Становлення та розвиток початкової професійної освіти в Німеччині: історико-педагогічний аналіз. *Молодий вчений*. 2017. № 4(44). С. 372–377.
10. Кулалаєва Н., Гайдук О. Забезпечення якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників в умовах дуальної форми навчання: європейський досвід. *Професійна педагогіка*. 2022. № 1(24). С. 71–80. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.71-80>
11. Кулалаєва Н. В. (ред.). Методичні засади впровадження елементів дуальної форми навчання в професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників будівельної, машинобудівної галузей, сфери обслуговування та громадського харчування : монографія. Київ : ІПО НАПН України, 2023. 118 с.
12. Лей С. Професійна підготовка за дуальною системою в Німеччині. *Професійна освіта*. 2019. № 1. С. 55–58.
13. Хижняк І., Глазкова І. Становлення теоретичного та практичного компонентів дуальної системи освіти в Німеччині. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2019. № 9. С. 70–83.
14. Deissinger T., Braun V. Improving teacher education for applied learning in the field of VET. Münster – New York : Waxmann, 2018.
15. Guellali Ch. Qualitätssicherung der betrieblichen Ausbildung im dualen System in Deutschland: Ein Überblick für Praktiker/-innen und Berufsbildungsfachleute. Bonn : Bundesinstitut für Berufsbildung, 2017. 98 p.
16. Kellermann P. Universität und Hochschulpolitik. Köln : Boehlau, 1997. 450 s.
17. Kerst C., Heine C., Wolter A. Implementation der neuen Studiengänge – Stand und Auswirkungen auf Studierbereitschaft und Studierchancen. *Jahrbuch Hochschule gestalten: Denkanstöße zum Bologna-Prozess*. Bielefeld : Hrsg. F. Gützkow, G. Quaißer, 2005. P. 39–61.
18. Koudahl P. D. Vocational education and training: dual education and economic crises. *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 2010. Vol. 9. P. 1900–1905. doi:10.1016/j.sbspro.2010.12.42.
19. Lerman R.I. Can the United States Expand Apprenticeship? Lessons from Experience. American University, Urban Institute, and IZA, 2012. 35 s.
20. Meuthen E. Kölner Universitätsgeschichte. Bd. III. Die neue Universität – Daten und Fakten. Köln : Böhlau, 1988. 467 s.
21. Petrenko L. M. Preparation of the head of a vocational school for analytical activity: an innovative approach. *Science and Education*. 2013. Vol. 3. P. 124–128.
22. Rein V. Towards the Compatibility of Professional and Scientific Learning Outcomes: Insights and Options in the Context of Competence Orientation. *International Journal*

for Research in Vocational Education and Training. 2017. Vol. 4 (4). P. 325–345. <https://doi.org/10.13152/IJRVET.4.4.2f>

23. Reuter-Kumpmann H. From divergence to convergence. A history of vocational education and training in Europe. *Vocational Training European Journal* 2004. Vol. 32. P. 6–17.

24. Tremp P. Universitäre Didaktik: Einige Überlegungen zu Lehrkompetenzen an Universitäten in Egger, Rudolf; Merkt, Marianne. In: Egger R., Merkt M. (Hrsg.) *Lernwelt Universität: Entwicklung von Lehrkompetenz in der Hochschule*. Wiesbaden : Springer, 2012. P. 15–30. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-531-18941-3#page=15>

REFERENCES

1. Abashkina, N. V. (1998). *Pryntsyropy rozvytku profesiinoi osvity v Nimechchyni*: monohrafiia [Principles of development of vocational education in Germany: monograph]. Kyiv: Vyshcha shkola. [in Ukrainian].

2. Boichevska, I. (2009). Rol systemy dualnoi osvity u profesiinii pidhotovtsi molodi u Nimechchyni [The role of the dual education system in the vocational training of youth in Germany]. *Porivnialno-pedahohichni studii [Comparative pedagogical studies]*, 2, 68–74. [in Ukrainian].

3. Buhaichuk, V., Davlikanova, O., & Lylyk, I. (2022). Ontolohiia dualnoi osvity: dosvid Nimechchyny ta Ukrainy: praktychnyi posibnyk [Ontology of dual education: experience of Germany and Ukraine: practical manual]. Kyiv: TOV «Vistka» [in Ukrainian].

4. Havryliuk, A. V. (2016). *Tendentsii rozvytku klasychnykh universytetiv Nimechchyny [Development trends of classical universities in Germany]*. Candidats thesis. Kyiv: Kyivskyi universytet imeni Borysa Hrinchenka. [in Ukrainian].

5. Honchar, L. (2021). Rozvytok dualnoi osvity Nimechchyny v istorychnomu konteksti [The development of dual education in Germany in a historical context]. *Professional Pedagogics*, 1(22), 32–40. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.22.32-40> [in Ukrainian].

6. Davlikanova, O. B. (2021). Rozvytok menedzhmentu dualnoi vyshchoi osvity v Ukraini [Development of management of dual higher education in Ukraine]. *Candidat's thesis*. Sumy: Sumskyi derzhavnyi universytet. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/84101/5/diss_Davlikanova.pdf [in Ukrainian].

7. Dernova, M. H. (2014). Dualna model vyshchoi profesiinoi osvity doroslykh: Yevropeyskyi dosvid [Dual model of higher professional education for adults: European experience]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy [Adult education: theory, experience, prospects]*, 2(9), 137–145. [in Ukrainian].

8. Zhytnik, T. (2023). Onlain-tekhnohii intehratsii ditei-bizhentsiv z Ukrainy v Nimechchyni zasobamy kultury ta mystetstva [Online technologies for the integration of refugee children from Ukraine in Germany through culture and art]. *Nauka i osvita [Science and Education]*, 2, 15–21. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2023-2-3> [in Ukrainian].

9. Kozak, T. B. (2017). Stanovlennia ta rozvytok pochatkovoi profesiinoi osvity v Nimechchyni: istoryko-pedahohichni analiz [The formation and development of initial vocational education in Germany: a historical and pedagogical analysis]. *Molodyi vchenyi [A young scientist]*, 4(44), 372–377. [in Ukrainian].

10. Kulalaieva, N., & Haiduk, O. (2022). Zabezpechennia yakosti profesiinoi pidhotovky maibutnykh kvalifikovanykh robitnykiv v umovakh dualnoi formy navchannia: yevro-

peyskyi dosvid [Ensuring the quality of vocational training of future skilled workers in the context of dual education: European experience]. *Profesiina pedahohika [Professional Pedagogics]*, 1(24), 71–80. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2022.24.71-80> [in Ukrainian].

11. Kulalaieva, N. V. (ed.). (2023). *Metodychni zasady vprovadzhennia elementiv dualnoi formy navchannia v profesiinu pidhotovku maibutnykh kvalifikovanykh robitnykiv budivelni, mashynobudivnoi haluzei, sfery obsluhovuvannia ta hromadskoho kharchuvannia: monohrafiia [Methodological principles for implementing elements of dual education in the professional training of future specialists in the construction, engineering, service and catering industries: monograph]*. Kyiv: IPO NAPN Ukrainy. [in Ukrainian].

12. Leu, S. (2019). Profesiina pidhotovka za dualnoiui systemoiu v Nimechchyni [Dual vocational training in Germany]. *Profesiina osvita [Professional education]*, 1, 55–58. [in Ukrainian].

13. Khyzhniak, I., & Hlaskova, I. (2019). Stanovlennia teoretychnoho ta praktychnoho komponentiv dualnoi systemy osvity v Nimechchyni [Formation of theoretical and practical components of the dual education system in Germany]. *Profesionalizm pedahoha: teoretychni y metodychni aspekty [Teacher professionalism: theoretical and methodological aspects]*, 9, 70–83. [in Ukrainian].

14. Deissinger, T., & Braun, V. *Improving teacher education for applied learning in the field of VET*. Münster – New York: Waxmann, 2018. https://kneu.edu.ua/userfiles/erasm/Anthology_Improving_teacher_education_for_applied_learning_in_the_field_of_VET.pdf [in English].

15. Guellali Ch. (2017). *Qualitätssicherung der betrieblichen Ausbildung im dualen System in Deutschland: Ein Überblick für Praktiker/-innen und Berufsbildungsfachleute [Quality assurance of vocational training in the dual system in Germany: An overview for practitioners and vocational training experts]*. Bonn: Bundesinstitut für Berufsbildung [Federal Institute for Vocational Training]. <https://www.bibb.de/dienst/veroeffentlichungen/de/publication/download/8455> [in German].

16. Kellermann, P. (1997). *Universität und Hochschulpolitik [University and higher education policy]*. Köln : Boehlau. [in German].

17. Kerst, C., Heine, C., & Wolter, A. (2005). Implementation der neuen Studiengänge – Stand und Auswirkungen auf Studierbereitschaft und Studierchancen [Implementation of the new degree programs – status and impact on willingness to study and study opportunities]. *Jahrbuch Hochschule gestalten: Denkanstöße zum Bologna-Prozess [Yearbook Shaping Higher Education: Food for Thought on the Bologna Process]*, 39–61. Bielefeld: Hrsg. F. Gützkow, G. Quaißer. [in German].

18. Koudahl, P. D. (2010). Vocational education and training: dual education and economic crises. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 9, 1900–1905. doi:10.1016/j.sbspro.2010.12.42. [in English].

19. Lerman, R. I. (2012). Can the United States Expand Apprenticeship? Lessons from Experience. American University, Urban Institute, and IZA. [in English].

20. Meuthen, E. (1988). *Kölner Universitätsgeschichte [Cologne University History]*. Bd. III. Die neue Universität – Daten und Fakten [The new university – facts and figures]. Köln : Böhlau. [in German].

21. Petrenko, L.M. (2013). Preparation of the head of a vocational school for analytical activity: an innovative approach. *Science and Education*, 3, 124–128. WOS:000218968500036 [in English].

22. Rein, V. (2017). Towards the Compatibility of Professional and Scientific Learning Outcomes: Insights and Options in the Context of Competence Orientation. *International Journal for Research in Vocational Education and Training*, 4 (4), 325–345. <https://doi.org/10.13152/IJRVET.4.4.2f> [in English].

23. Reuter-Kumpmann, H. (2004). From divergence to convergence. A history of vocational education and training in Europe. *Vocational Training European Journal*, 32, 6–17. [in English].

24. Tremp, P. (2012). Universitäre Didaktik: Einige Überlegungen zu Lehrkompetenzen an Universitäten in Egger, Rudolf; Merkt, Marianne [University didactics: Some considerations on teaching competencies at universities in Egger, Rudolf; Merkt, Marianne]. In Egger, R., & Merkt, M. (Hrsg.), *Lernwelt Universität: Entwicklung von Lehrkompetenz in der Hochschule [University Learning: Developing Teaching Competence in Higher Education]*, 15–30. Wiesbaden : Springer. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-531-18941-3#page=15>. [in German].

Ruslan Savchuk,

Postgraduate Student at the Department of Theory and Practice of Pedagogical Education,
Institute of Pedagogical Education and Adult Education named after Ivan Zyazyun,
National Academy of Sciences of Ukraine,
9 Maksym Berlinskoho Str., Kyiv, Ukraine,
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-8363-1222>

DEVELOPMENT OF DUAL EDUCATION IN GERMANY: EXPERIENCE AND PROSPECTS FOR ADAPTATION IN UKRAINE

The study and implementation of foreign experience in the development of dual education with proven socio-economic effect is critically important for Ukraine, as it can accelerate the solution of modern problems in the labor market and in the education system. The study offers the results of a theoretical analysis of the development of dual education in Germany. The publication presents: a description of the historical foundations and features of the functioning of vocational and higher dual education in Germany, common national characteristics of building the educational process in the conditions of the dual form of education, the impact of the German experience of dual education on the educational systems of other countries of the world. The results were obtained by combining a number of methods of the theoretical level of scientific research (historical, comparison, generalization) and empirical (observation). It is shown that the German model provides a direct link between theory and practice (this allows you to quickly adapt educational programs to the needs of employers), determines a decrease in youth unemployment (graduates receive not only diplomas, but also real work experience and a high chance of employment), contributes to increasing the country's economic competitiveness (provides a stable flow of qualified personnel to the German labor market). The key advantages of organizing dual education in Germany include: a high level of compliance of learning outcomes with the needs of the labor market (curriculum programs are developed jointly with companies and therefore graduates have relevant knowledge and skills); early professional orientation (students are involved in real work processes and this allows them to better understand the chosen profession); high level of employment of graduates immediately after completing their studies. It was found that the German experience is actively studied in the world and adapted in Ukraine. The tasks of developing domestic dual education were determined (improving the legislative support for the development of full-fledged dual education in Ukraine; strengthening the government's support for projects for the development of dual education and motivating enterprises to participate in training personnel in the dual form of education; creating a platform for maintaining a continuous dialogue between all stakeholders in the development of dual education).

Key words: dual education, German education system, vocational education, higher education, practical skills, labor market.

Дата надходження статті: 29.09.2025

Дата прийняття статті: 28.10.2025

Опубліковано: 24.11.2025